

"Cal fer algun canvi a la Constitució"

Ferran Requejo Coll (Barcelona, 1951), doctor en filosofia i professor de ciència política a la Universitat Pompeu Fabra, aporta dos llibres, 'Federalisme per a què?' (3i4) i 'Zoom polític' (Proa) que aborden qüestions clau dels debats polítics actuals.

La commemoració dels vint anys de la Constitució espanyola arriba just en un moment en què l'estructuració política de l'estat es torna a qüestionar. A aquest debat, a més, s'hi afegeixen els canvis polítics que es deriven del procés d'unió europea i del replantejament dels valors defensats per les democràcies liberals, per tal d'obrir-se a unes societats caracteritzades pel pluralisme cultural. Ferran Requejo acaba de publicar dos llibres: *Federalisme per a què?*, un recull de treballs de l'autor, editat per 3i4, on es revisen conceptes com el de "ciutadania democràtica" i es planteja el problema de l'acomodació dels estats plurinacionals en estructures federals, i *Zoom polític*, un altre recull, aquesta vegada d'articles de premsa, editat per Proa i que aborda temes com el paper de les democràcies liberals avui, els conceptes de ciutadania i nacionalisme o el federalisme. Aquest autor aporta una anàlisi amb la voluntat d'oferir respostes als debats polítics que tot just comencen ara.

—Com valora els vint anys de Constitució espanyola?

—Crec que és una molt bona —no bona, sinó molt bona!— constitució per sortir d'una dictadura i per articular una democràcia liberal, la integració amb Europa, l'estat del benestar. Però no ho és per articular la realitat plurinacional. Hi ha una confusió entre descentralització i articulació de la plurinacionalitat. Són dues coses diferents que tant la Constitució com molts partits es plantegen com si fossin el mateix. I això impedeix que l'actual Constitució funcioni bé.

—Podem dir que està esgotada?

—Esgotada, en el sentit que totes les competèn-

cies estan transferides d'acord amb el model constitucional, no. Però encara que estiguessin transferides, no estaria solucionat el problema de l'articulació —bé, a mi, m'agrada més parlar d'"acomodació" dels fets nacionals— a Espanya. Això no s'ha aconseguit, ni crec que s'aconsegueixi en aquest marc. No hi ha prou a fer-ne solament una relectura. Simplement, s'han de fer alguns canvis, potser no gaires, però segur que alguns, en alguns aspectes clau, com a mínim del títol preliminar i del vuitè.

—Les reflexions derivades de la Declaració de Barcelona proposen de fer una relectura de la Constitució. La defensa d'un estat plurinacional té cabuda en una constitució que defensa la unitat de l'estat fins i tot amb la intervenció de l'exèrcit?

—Les reflexions de la Declaració de Barcelona, i les reunions que han vingut després, han significat també un tomb pels partits nacionalistes de les tres nacionalitats històriques. Un tomb en un sentit molt més sobiranista, que intenta buscar les cotes de reconeixement i d'autogovern que han de tenir com a realitats nacionals. Ara bé, dir si això està o no a la Constitució ja és una altra cosa. Crec que d'una banda, aquests partits haurien de projectar —i encara no s'hi han posat— els acords a nivell internacional i d'altra banda, haurien de saber distingir, com a mínim, tres aspectes en relació amb la Constitució. Primer, quins temes són assolibles sense canviar la Constitució —que n'hi ha—, posem per cas tenir representació pròpia a la UNESCO. Un segon grup serien aquelles qüestions que, sense tocar la Constitució, però modificant-ne el desenvolupament fet durant aquests anys, es podrien aconseguir. Seria, per exemple, tot allò vinculat al desenvolupament de les lleis de bases, a la funció pública, al règim local, les universitats... Tot això fins ara s'ha desenvolupat amb un sentit molt uniformador, però no perquè la Constitució ho digui, sinó pel desenvolupament que se n'ha anat fent després.

—I es pot reconduir aquesta interpretació uniformadora?

—Sí, canviant les lleis de base mitjançant un pacte polític. Però finalment hi ha un tercer grup de coses que crec que s'han de canviar, que no hi ha manera... En especial més els aspectes de reconeixement que

no els d'autogovern. Aquest és el gran problema de la Constitució, que malgrat el caos de l'article dos del títol preliminar —que parla de la nació espanyola i de les nacionalitats...—, que és un cert embolic molt poc precís, en definitiva reflecteix una visió unitarista, més que una de centralista, que és diferent. És a dir, que Espanya és una realitat única, en què es permeten algunes variants particulars, però el concepte general no és el d'articular particularitats diferents, sinó partir d'una unitat prèvia. I això és el que va totalment en contra del reconeixement.

No és qüestió de més competències, sinó el fet de reconèixer que aquí hi ha realitats nacionals diferenciades que s'han d'acomodar.

—*Precisament això que explica sembla a les antípodes del que fa uns dies deia el president del Tribunal Constitucional, quan criticava les reivindicacions dels partits signants de la Declaració de Barcelona.*

—És que el reconeixement no ha de venir del Tribunal Constitucional, sinó del mateix text constitucional. Les declaracions no són, a més, gaire importants, canviant el president canviàrem les declaracions. És a dir, no es tracta en absolut de canviar les seves funcions, si es reformés la Constitució, sobretot el títol preliminar, i es dotés d'una visió d'acomodació de la plurinacionalitat i no de l'unitarisme que encara hi ha al darrere d'aquesta constitució, el Tribunal Constitucional faria la mateixa feina però en un sentit diferenciat en les seves sentències, amb unes lectures previsiblement molt més d'acomodació.

—*En els llibres publicats a 3i4 i Proa, vostè defensa el federalisme asimètric, un concepte que sembla que comencen adoptar certs sectors polítics... És la solució a l'articulació dels fets nacionals dins dels estats?*

—Aquest és un concepte que vaig introduir en el debat espanyol, l'any 94, que ha tingut molt d'èxit. Ara molts ja el reivindiquen. Es tracta d'una de les variants que hi ha dins del món del federalisme comparat. El federalisme té més de 200 anys de vida, des dels seus inicis als Estats Units d'Amèrica, fins avui dia... Per tant, no tots els estats federals són iguals. L'asimètric diu que les diferents unitats federades no mantenen la mateixa relació amb el poder central, és a dir la federació. Per tant, hi ha algunes subunitats que mantenen relacions especials que es reflecteixen en les institucions, en les competències, en el finançament, etc.

El que he fet amb aquest concepte, que té el seu origen en els anys seixanta, que ha estat endormiscat fins els vuitanta, és introduir-lo en el debat espanyol perquè crec que podria ser una via de solució. Per què? D'entrada Espanya no és una societat federal. No hi ha res que estigui organitzat federalment, ni les empreses ni els sindicats, ni els partits... malgrat que alguns s'identifiquen com a federals, no ho són, són partits unitaris, amb una mica de descentralització i prou.

Per plantejaments molt unificadors, per exemple proposar-se de tractar igual totes les autonomies, quan no hi ha tradició, ni gaire cultura federal, ni tam-

poc massa voluntat, pràcticament significa posar les bases per no funcionar mai federalment. Per tant, continuo pensant que el federalisme asimètric és un bon model, perquè permet articular allò que és diferent d'una manera diferent.

Ara bé, compte! L'important és el contingut. De fet, la Constitució espanyola és més asimètrica que federal, ja hi ha algunes asimetries, però això no és prou garantia perquè realment s'articuli la realitat plurinacional espanyola en el terreny polític. És a dir, el federalisme asimètric no és una finalitat, és un mitjà. Segons com s'ompli de competències això, no es resoldrà el problema. Per tant, no sé si estic d'acord amb el federalisme asimètric que defensen el partit Socialista, Izquierda Unida, etc., perquè no conec massa el seu contingut.

—*Però en un model de federalisme asimètric, quins haurien de ser els subjectes federats?*

—L'asimetria seria per les nacions, les altres autonomies, podrien ser federals, més uniformes, però per Catalunya, el País Basc i Galícia, sí que hi ha una realitat que, sobretot des del punt de vista del reconeixement, ha de ser asimètrica, altrament no es resoldrà mai el problema amb les altres autonomies. Després també s'ha de considerar la seva capacitat d'autogovern, perquè aquests territoris sí que han demostrat

"No és qüestió de més competències, sinó el fet de reconèixer que aquí hi ha realitats nacionals diferenciades que s'han d'acomodar."

"Abans, l'universalisme, moltes vegades el que feia era legitimar el particularisme de l'estat, però sense dir-ho."

una voluntat històrica d'autogovernar-se d'una manera pròpia i diferenciada.

—*I com es podria articular la relació dels diferents territoris dels Països Catalans?*

—Això és una qüestió que ha de decidir cada un dels territoris dels Països Catalans. Tant les Illes com el País Valencià haurien de decidir ells si volen aquest tipus d'autogovern. De moment, seguint la línia de la Declaració de Barcelona, són les tres nacionalitats considerades històriques o com se'n vulgui dir. I aquestes tres sí que necessiten aquest reconeixement asimètric, per dir-ho d'alguna manera, de la seva pròpia realitat nacional.

—*Segons explica, una de les claus del desenvolupament de les democràcies liberals actuals és la distribució territorial del poder. Té sentit que enmig d'un procés d'unió amb Europa hi hagi tants grans administratius (municipal, provincial, regional, estatal, comunitari)?*

—La globalització treballa a favor del reforçament dels nivells substats. En estats en què no hi ha tradició federal o regional, que només hi ha tradició municipal (posem per cas els països nòrdics) el grau de descentralització del mateix estat és molt més gran. Amb el procés d'unió europea, és bastant probable que aquesta autonomia augmenti. En els estats on sí que hi ha tradició substat, ens trobem que de vegades hi ha competència entre el nivell local i el regional. Això és inevitable, però ja hi haurà una resituació futura entre els dos nivells. Però, bé, pràcticament tots els analistes polítics estan d'acord a dir que la globalització també va a favor del principi d'autogovern més proper al ciutadà que l'estat.

—*Per tant el procés d'unió europea ha d'afavorir els reconeixements nacionals?*

—No. El que reforça és un procés de descentralització. Però perquè un estat es descentralitzi no cal que sigui plurinacional. El que reforçarà seran els nivells administratius substats. El fet que això se sàpiga aprofitar en la realitat espanyola ja depen d'altres aspectes, com la voluntat política, la qualitat de les elits dels partits, la capacitat de negociació, la voluntat dels partits d'àmbit estatal... Canviaran moltes coses en molt poc temps. Però diguem que el panorama pràctic és favorable a la possibilitat que les nacionalitats històriques, si ho fan bé, puguin augmentar el seu nivell d'autogovern. El panorama no és dolent a mig termini, és a dir, dues o tres dècades. A la curta, els estats es mostren molt rebecs a perdre competències.

—*I des del punt de vista teòric?*

—Hi ha tot un procés de debat avui sobre els grans valors que ens han arribat de la revolució francesa, com ara la llibertat, la igualtat, el pluralisme, la tolerància, que s'estan revisant. La democràcia sempre s'ha pensat des dels estats. Avui això es va trencant. Ara hi ha també una revisió teòrica molt més favorable al reconeixement de la plurinacionalitat o pluriculturalitat dins dels mateixos estats. És a dir, cada cop és més compatible l'universalisme amb el particularisme.

Abans, l'universalisme, moltes vegades el que feia era legitimar el particularisme de l'estat, però sense dir-ho.

—*Aquesta dialèctica entre universalisme i particularisme la recull també en els llibres que ha publicat?*

—Sí. El liberalisme avui viu un debat amb dues grans línies en relació amb temes culturals: entre el liberalisme polític i el pluralisme cultural. Aquest segon, conegut també per multiculturalisme, és el que afecta les poblacions immigrades, els nacionalismes d'un mateix estat, les poblacions indígenes, els moviments d'un sol tema (feminisme, drets de minories sexuals, etc.). El liberalisme tradicional ha plantejat sempre aquests temes des de la perspectiva dels drets individuals, on només aquests són el subjectes dels drets i no els col·lectius o els

grups, ja que representen una amenaça per a la llibertat individual.

Després hi ha l'altra línia que defensen: amb el model individualista tan sols es reconeixen drets col·lectius de les majories dels estats, com els lingüístics, les tradicions laborals, la visió de la pròpia història, els currículums educatius, la representació política internacional, etc. Avui dia aquest corrent multicultural posa damunt la taula la necessitat de revisar una sèrie de termes per refinar el liberalisme, perquè reculli aquesta multiculturalitat.

"El panorama pràctic és favorable a que les nacionalitats històriques, si ho fan bé, puguin augmentar el seu nivell d'autogovern. El panorama no és dolent a mig plaç, és a dir, dues o tres dècades."

Enric Rimbau